THE ISRAELITE PRESS
The only Jewish Newspaper in Western Canada
אידישע ווארט
Office and Place of Business: Israelite Press Bldg., 165 Selkirk Ave., E.
Published daily except Saturday and Sunday.
ENTERED AS SECOND-CLASS MAIL MATTER AT OTTAWA.
Subscription: $6.00 per year.
Established 1910 Phones: 55 409—52 213
WINNIPEG — MANITOBA

מען מעג זיך שוין אפזאגן פון מלוכה חובות

אין פארבינדונג מיט דער קאנפערענץ וואס ווערט פאררופן אין יאנואר צו רעווידירן די דייטשע רעפּאראציעס, אין אנקלאנג מיט דער רעקאמענדאציע פון דער באנקירן קאמיסיע וואס האט אפגעהאלטן א זיצונג אין באזעל, — האט די בריטישע פרעסע איצט אנגעפאנגען אן אינטענסיוון קאמפיין אויך פאר דער רעוויזיע פון די מלחמה חובות.

ענגלאנד איז ביז איצט געווען דאס איינציקע לאנד פון די געוועזענע פארבינדעטע, וואס האט געצאלט אמעריקע הונדערט סענט אויף יעדן דאלאר פון אירע מלחמה חובות. אלע אנדערע לענדער האבן געמאכט "סעטלמענטס", צאלנדיק בלויז א טייל פון זייערע חובות ניט בלויז צו אמעריקע, נאר אויך צו ענגלאנד, וועלכע האט איינגעוויליקט צו קריגן בלויז אזויפיל פון אירע בעלי-חובות, וויפל זי דארף אויסצאלן אמעריקע.

אין יאר 1922 האט דער דאמאלסטדיקער בריטישער פרעמיער, סטענלי באלדווין, אויסגעגליכט זיך מיט אמעריקע וועגן דער פולער אויסצאלונג פון די בריטישע חובות צו באשטימטע טערמינען. די בריטישע פרעסע האט מיט צופרידנהייט און שטאלץ דא באריכטעט וועגן דעם אויסגלייך: זי האט שטאלצירט דערמיט, וואס ענגלאנד איז געבליבן דער פיינער און ערלאבער געשעפטסמאן, וואס זאגט זיך ניט אפ פון קיין איינציקן סענט פון זיינע חובות, אפילו ווען זיינע בעלי-חובות צאלן אים ניט זייערע חובות.

די לאגע האט זיך אבער געביטן. דער שווערער קריזיס אין אייראפע האט אלעמען גלייך רואינירט. כדי צו מאכן וועלכן ס'איז שריט צו באקעמפן די דעפרעסיע, פילט ענגלאנד, מוז מען אראפנעמען אדער כאטש פארלייכטערן די אומדערטרעגלאכע לאסט פון די רעפאראציעס און מלחמה-חובות. איז ענגלאנד איצט, ווי פריער, גרייט מוחל זיין איר חלק, אבער זי פילט אז זי קאן ניט ברייננגען דעם דאזיקן קרבן אונטער די איצטיקע אומשטענדן, אויב אמעריקע וועט באשטיין אויף ענגלאנדס חובות צו איר.

די האנדלונג פון דעם אמעריקאנער קאנגרעס, וועלכער האט גוטהייסנדיק דעם איין-יאריקן מאראטאריום אנגענומען א רעזאלוציע קעגן דער רעוויזיע פון מלחמה חובות, האט דערפאר געמאכט זייער א שווערן רושם אויף ענגלאנד. די בריטישע פרעסע, און באזונדערס די קאנסערוואטיווע איז איצט פול מיט ביטערע אטאקעס אויף אמעריקע, און זי פאדערט אויף די בריטישע רעגירונג, אז זי זאל האבן דעם מוט און ביי דער קומענדיקער אינטערנאציאנאלער קאנפערענץ וועגן רעפאראציעס אפזאגן זיך פון באלדווינס פארפליכטונגען צו אמעריקע אין יאר 1922.

די צייטונגען געפינען אלעמ'ליי הכשרים פאר אזא שריט, און זיי דערקלערן, אז אמעריקע דארף זיין דאס לעצטע לאנד צו דערקלערן דאס פאר אן אומערלאכן אקט. זיי רעכענען אוים א גאנצן צעטל פון אינטערנאציאנאלע פארפליכטונגען, וועלכע אמעריקע האט ניט דערפילט, און באהויפטן, אז באלדווינס פארפליכטונגען זיינען קיינמאל ניט גוטגעהייסן געווארן פונם בריטישן פאלק.

אינטערעסאנט איז, אז אט די זעלבע צייטונגען האבן עס פריער געשאטן פעך און שוועבל אויף דער סאוועטישער רעגירונג, למאי זי האט זיך אפגעזאגט פון צו צאלן די צארישע חובות, און זיי האבן עס נים איינמאל דערקלערט, אז מיט אזא "אומערלאכער רעגירונג" קאן קיין אנשטענדיק פאלק נים האבן קיין מגע-ומשא. אגב איז דאך גאנץ גוט באקאנט, אז דאס רוסישע פאלק האט קיינמאל ניט גוטגעהייסן די צארישע הלוואות, וועלכע זיינען באנוצט געווארן פאר זיין אונטערדריקונג.

די זעלבע צייטונגען זיינען איצט געקומען צום באשלוס, אז מען מעג זיך אפזאגן פון צו צאלן מלוכה חובות און זיי פאדערן אויף די בריטישע רעגירונג זי זאל מאכן א סוף צו דער לאגע פון א "מעלקעדיקער בהמה" אין וועלכער ענגלאנד געפינט זיך און פשוט אפזאגן זיך פון צו צאלן אמעריקע אירע חובות, אויב אמעריקע וועט פרייוויליק נים אפזאגן זיך פון אירע מלחמה חובות.

די ענגלישע שטימונג ווערט איצט זיכער געטיילט אויך אין די אנדערע אייראפייאישע מלוכות, אויסער פראנקרייך. עס קאן דערפאר זייער פאסירן, אז ביי דער קומענדיקער אינטערנאציאנאלער קאנפערענץ זאלן געמאכט ווערן גאנץ ביטערע אנצוהערענישן אויף אמעריקעס חשבון, און אפילו אז דארטן זאל אנגענומען ווערן א באשלוס וואס זאל פירן צו דער אפשאפונג פון די מלחמה חובות, מיט אמעריקעס צושטימונג אדער אן איר.

און וואס וועט סיידן אמעריקע קאנען טאן, ווען אייראפע וועט זיך אפזאגן פון צו צאלן איר אירע חובות? זי וועט בלויז קאנען זאגן אביסל מוסר . . .

די מאונט כרמל קליניק וואלן

די מאונט כרמל קליניק איז פאר די לעצטע פאר יאר געווארן איינע פון די אנגעזעענסטע אידישע אינסטיטוציעס ביי אונז אין שטאט און זי האט באזונדערס ארויסגעצייגט איר גרויסע נוצלאכקייט פאר דער היגער אידישער באפעלקערונג אין דער דאזיקער צייט פון שווערן קריזיס, געבנדיק פרייע מעדיצינישע הילף צו די וואס נויטיקן זיך אין איר.

די קליניק האט געקראגן איר אנערקענונג ניט בלויז אויף דער אידישער גאס, נאר אויך אויף דער ניט-אידישער, און סיי די פראווינציעלע רעגירונג און סיי די שטאט פארוואלטונג האבן די דאזיקע אנערקענונג אויסגעדריקט אין ממשות'דיקער שטיצע.

דעם גרויסן דערפאלג פון דער דאזיקער אינסטיטוציע, אין פנים פון א סך שטערונגען, האט זי צו פארדאנקען דעם קרייז פון אקטיווע און ענערגישע טוער, וואס זיינען מיט איר די גאנצע צייט געשטאנען און געארבעט פאר איר מיט דער גרעסטער איבערגעבנהייט.

אבער אפילו די איבערגעבנסטע טוער קאנען ווערן אפאטיש, ווען זיי זעען ניט קיין סימפאטיע און מיטארבעטערשאפט פונם פובליקום. דאס וואלט געווען באזונדערס געפערלאך פאר דער אינסטיטוציע איצט, ווען מען מוז ארבעטן באזונדער ענערגיש פאר איר אויפהאלט אין פנים פונם קריזיס.

דער עולם האט איצט די געלעגנהייט אויסצודריקן זיין סימפאטיע און צולייגן א האנט צו דער ארבעט. קומענדיק צו דער יערלאכער פארזאמלונג פון דער קליניק דעם זונטאג, יאנואר 3טן, און העלפנדיק אויסקלייבן די פאסיקסטע מענטשן אין דער פארוואלטונג פון דער קליניק פאר קומענדיקן יאר.

עסטלאנד מיט אירע פינף טויזנט אידן

(ספעצ. פאר "דאס אידישע ווארט")
פון צ.ה. וואקסמאן

א מדינה אין מזרח אייראפע וועלכע ווייסט ניט אפילו פון אנטיסעמיטיזם; פון באאמטן ביז צום פרעזידענט; אלע אידן פריינטלאך; דער קליינער אידישער ישוב אפגעשניטן פון דער אידישער איז פול מיט באגייסטערונג פאר אידישע כלל ענינים.

איך זעצט זיך אין העלסינגפארס אויפן שיף אדער שיפל מיט א באַפרייענדן געפיל. די ערשטע זאך וואס יעדער פאסאזשיר טוט אויפן שיפל פון העלסינגפארס קיין טאלין איז גאר פשוט, מען מאכט א שנעפסל.

טאלין, די הויפט שטאט פון עסטלאנד. אמאל האט מען די שטאט גערופן רעוועל, היינט האט מען איר משנה שם געווען און זי הייסט טאלין. ניט קיין גרויסע אבער א פריינטלאכע שטאט מיט א אוראלטן יחוס בריוו, איר ראטהויז שטאמט פון דעם 13טן יארהונדערט. דער פארלאמענט פון עטלאכע הונדערט יאר פריער, א שטאט מיט אייגענע מנהגים, טראדיציעס און אייגנארטיקייטן, א גרויסע שטאט, א מעטראפאליע פון א לאנד מיט א באפעלקערונג פון איין מיליאן און 115 טויזנט נפשות ביז 1918 — איז עסטלאנד געווען א טייל פון דער רוסישער אימפעריע. זי איז אין 1918 געווארן א זעלבסטשטענדיקע רעפובליק.

בכלל זיינען עסטאנער א פרידלאך און קולטורעל פאלק, וועלכע לעבן בשלום מיט זייערע שכנים און אויך צווישן זיך; היטן שטרייננג אף די קאנסטיטוציע, און פארהאלטן זיך לאיאל צו די מיעוטים וועלכע לעבן אין זייער לאנד. ביי היינטיקן טאג לעבן אלס נאציאנאלע מינדערהייטן אין דער מדינה דייטשן, רוסן, אידן און דער לעצטער פאלקסציילונג באַטרעפן די מינדערהייטן 12.3 פראצענט. די אידן 0.4 פראצענט פון דער גאנצער באפעלקערונג — אין ערך קנאפע זעקס טויזנט נפשות. דער גרעסטער טייל פון די עסטאנישע אידן לעבן אין די שטעט רעוואל (טאלין) די הויפט שטאט, און אין דארפאט. א סימפאטיש פאלק די עסטאנען, ניט בלויז דער קליינער באאמטער, פשוט'ער בירגער, נאר אויך דער הויכער רעגירונגס באאמטער ביז'ן סאמע מלוכה פרעזידענט באנעמען זיך מיט אייך מיט יענער פשוט'ער העפלאכקייט צו וועלכער עס איז שווער צו געפינען א גליכן. איך האב עטלאכע שעה צייט פארבראכט מיט דעם יונגן פרעסע-שעף אין עסטאנישן אויסערן מיניסטעריום, ה' זשאדוש מער, א יונגער סימפאטישער פארשטייער פון זיין פאלק און פאר דער גאנצער צייט האב איך אים פארמאטערט מיט מיינע פראגן. ער האט מיך אויפמערקזאם אויסגעהערט, מיר פריינטלאך געענטפערט אויף יעדער פראג, אנגעגעבן אלע דאטן און ציפערן וואס האבן א שייכות מיט עסטלאנד און עסטאנישע אידן און ער האט מיר פארזיכערט דאס ביי אים, אזוי גוט ווי ביי יעדן עסטאנער, איז ניט פאראן קיין אונטערשייד פון א איד אדער אן אנדער מיעוט ביז א אמת'ן עסטאנער. מען קאן — זאג ער — זיין זייער נאציאנאל געשטימט און דאך ניט שאוויניסטיש און באמת האט די עסטאנישע רעגירונג ממש געצוואונגען אירע מינדערהייטן אנצונעמען יעדער זיין נאציאנאלע קולטור אוטאנאמיע און זיך אויסלעבן זיין אייגן קולטורעל לעבען לויט זייערע אייגענע באגריפן און וואונשן. און ווי עס האט מיר שפעטער צוגעגעבן א עסטאניש אידישער כלל-טוער: — ווען ניט די עסטאנישע רעגירונג וועלכע האט אונז אין 1925 פשוט מיט פריינטלאכן גוואלט כמעט ווי ארויפגעצוואונגען די קולטור אוטאנאמיע, וואלטן מיר עסטאנישע אידן, זי נאך ביז היינט ניט פארלאנגט.

היינט צו טאג עקזיסטירט אין עסטלאנד א אידיש נאציאנאלער שולוועזן, מיט טיכטיקע אויסגעבלידעטע פעדאגאגן.

עסטלאנד איז דאס איינציקע לאנד וועלכע האט געגעבן אירע נאציאנאלע מינדערהייטן די פולע אוטאנאמיע, ווי עס איז פארגעזעען אין דער פארפאסונג, און ווי אויפריכטיק די עסטאנישע רעגירונג מיינט עס, קאנען מיר ארויסנעמען פון די פאלגנדע ציפערן, וועלכע עס האט אנגעגעבן דער פארזיצער פונם אידישן קולטור ראט ה' אייזנשטאט, ביי דער געלעגנהייט פון דעם פינף יאריקן יובל פון דער אידישער קולטור אוטאנאמיע.

פון די שטייערן וועלכע עס האט ארויפגעלייגט אויף די עסטאנישע אידן דער אידישער קולטור ראט זיינען אין דער פארוואלטונג קאסע אריינגעקומען אין משך פון די 5 יאר 98,860 קראנען. פון דער רעגירונג האט די אידישע קולטור פארוואלטונג באַקומען 143,000 קראנען, אלזא מיט 45 טויזנט קראנען מער ווי אידן אליין האבן געגעבן (צען עסטאנישע קראנען זיינען דריי דאלאר). אלזא פופציק טויזנט דאלאר האט די עסטאנישע רעגירונג געגעבן אין משך פון פינף יאר אדער צען טויזנט דאלאר א יאר.

נעמענדיק אין אנבאטראכט אז אין עסטלאנד איז דער אידישער קבוץ ניט גרעסער ווי ערגעץ אין א קליינער שטאט אין פוילן און בעמענדיק אין אכט דאס אין עסטאנישן פארלאמענט איז צוליב דער קליינער צאל אידן, קיין אידישער פארטרעטער ניט פאראן, מוז מען מיט באוואונדערונג צוגעבן דאס דא האבן מיר פאר זיך דאס איינציקע לאנד אין דער וועלט וואו מען גיט אידן די מעגלאכקייט זיך אויסצולעבן א נאציאנאל אידיש לעבן. אין די הענט פון די עסטאנישע אידן איז געלייגט געווארן זייער אייגענער גורל.

— ביי אונז אין עסטלאנד איז ניט פאראן קיין אידן פראגע. — דערקלערן מיר שטאלץ די אפיציעלע פערזענלאכקייטן פון דער ניט-אידישער באפעלקערונג. אזוי האט מיר געזאגט דער שעף-רעדאקטאר פון "פעוואלעסט" דער אפיציעלער ארגאן פון עסטלאנד, די אזוי גערופענע עסטאנישע "טיימס" און אין דעם זעלבן זין האט גערעדט דער מלוכה פרעזידענט ה' פאטס. קיין אינטערוויוס גיט ניט דער מלוכה פרעזידענט אבער מיט אזוי אויף א געשפרעך נעמט ער אייך גערן אויף. די צערעמאניע איז גאר איינפאכע: איר מעלדעט זיך אן ביים אדיוטאנט, א ליבנסווירדיקער אפיצער, וועלכער באשטימט אייך די צייט. קיין שום באזונדערע צערעמאניעס זיינען דא ניט נויטיק.

דער פרעזידענט, א עלטערער ליבנסווירדיקער הער אין א גרויען אנצוג, קומט מיר אנטקעגן צו דער טיר: — ביטע נעמען זיי פלאץ. — דאס געשפרעך גייט אן אין א פריינטלאכן אופן — כוואלט באלד זאגן א היימישען טאן. דער פרעזידענט איז אויסגעצייכנט אינפארמירט אין אלע אידישע פראגן, ניט בלויז פון עסטלאנד נאר אפילו אויך פון ארץ-ישראל. אונזער געשפרעך איז ארויפגעקומען אויף דער שפראכן פראגע אין אידישע שולן פון עסטלאנד און דא האט זיך דער מלוכה פרעזידענט ארויסגעזאגט זייער סימפאטיש צו דער העברעאישער שפראך הגם ער און די גאנצע עסטאנישע רעגירונג נעמט ניט קיין שטעללונג צו ענינים וועלכע האבן א שייכות מיט אינערלאך אידישע פראגן. און דאך האב איך ביי אלעמען באַמערקט געוויסע סימפאטיעס צום ציוניזם און דער עיקר, צו דער העברעאישער שפראך.

אונזער געשפרעך איז צו ענדע: איך מוז מאכן פלאץ פאר אנדערע וואס ווארטן אויף זייער אודיענץ. ווייל אין עסטלאנד גייט אלעס צו דעמאקראטיש. יעדער האט דאס רעכט צו באזוכן דעם פרעזידענט. אין פאדער צימער ווארטן פויערים און פויערטעס אין זייערע נאציאנאלע קליידער, ווארטנדיק גדולדיק אויף זייער נעקסט.

דער פרעזידענט געזעגנט זיך מיט מיר, אויסדריקנדיק זיין צופרידנהייט צו האבן אויפגענומען א פארטרעטער פון דער אידישער פרעסע.

* * * * *

ווי גייט עס אידן אין פרנסה נעמענדיק אין באטראכט דעם וועלט קריזיס, גייט אידן אין עסטלאנד ניט שלעכט. אידישע פרנסות זיינען נאטירלאך צום גרעסטן טייל באזירט אויפן מסחר. פאראן אויך אידישע פאבריקאנטן. פאראן אויך א קליינע אידישע ארבעטער באוועגונג אבער אלעס איז דא געווינלאך אין מיניאטור פארם. אויב די עסטאנישע אידן האבן ניט קיין פארטרעטער אין פארלאמענט, האבן זיי דערפאר גאנצע 2 פארטרעטער אינם האנדלס קאמער און אין אזא קליינער לאנד באשטעטיקט דאס אויף גענוג די באטייליגונג פון אידן אין האנדל און אינדוסטריע.

אויסער אייגענע כלל טוערי איז עסטלאנד אויך אין א שטארקן קאנטאקט מיט דער אידישער וועלט און טאקע דעריבער האבן עסטאנישע אידן אפענע אויגן, א ווארים געפיל און אויך אן אפענע קעשענע פאר אלעס וואס עס קומט פאר אין דער גאנצער וועלט. די געזעלשאפטלאכקייט איז דא אנטוויקלט אויף א הויכן ניווא. עס איז פאראן אין רעוואל א אידישער קלוב אין וועלכן עס קומט אפט פאר פארטראגן, פארזאמלונגען, און אידן קומען סתם אזוי אריין איבערן טאג און ביינאכט לייענען א "בלאט" און כאפן א שמועס מכוח געזעלשאפטלאכע ענינים. א צווייטער, א אידישיסטישער קלוב, טראגט דעם נאמען פון חיים נחמן ביאליק . . . יעדער איינער פון די 2 קלובן האט א ביבליאטעק.

אין דעם באריכמטן דארפאטער אוניווערסיטעט אין דער 2טער גרעסטער שטאט פון עסטלאנד לערנען א היבשע צאל אידישע סטודענטן וועלכע זיינען מוסטערהאפט ארגאניזירט און אלס א קלוב פון כמעט דער גאנצער יוגנט דינט זייער "קאנווענט". די סטודענטן היים וועלכע איז ארגאניזירט לויט דייטשן מוסטער.

איר באגעגנט דא אין עסטלאנד נאך דעם אלטן טיפ פון רוסיש אידישע כלל טוער וועלכע גיבן זיך אפ מיט לייב און לעבן פאר כלל און דער כלל שטייט ביי זיי העכער פאר זייערע אייגענע אינטערעסן. אזוי לאזט זיך ניט פארבייגיין, ניט דערמאנענדיק דעם אלטן "יאקובסאן" א סימפאטישער 70-יאריקער יונגער זקן. אויף אים זאגט מען אז ער פארקערפערט אין זיך די אייביקע יוגנט פון דארפאט פאר אלעס און צו אלעס רירט זיך אין דארפאט גארניט אן דעם אלטן יאקובסאן. צו עס קומט א שליח פון קרן קימת אדער פון ארט, א דעלעגאט פון "ייווא" אדער סתם א זשורנאליסט איז ער דא אלטער, דער ערשטער ביים וואקזאל. ער לויפט ער ארגאניזירט, און אז אים רירט זיך קיין זאך ניט.

און אין דער הויפט שטאט רעוואל געפינט איר נאך א סך פון דעם טיפ וועלכער האלט ביים פארשווינדן.

אן אינטערעסאנטן פאל פון זעלבסט אויפאפפערונג פון א אידישער כלל טוער'קע איז דא כדאי צו פארצייכענען. א פרוי פון א באוווסטן רעוואלער דאקטאר האט זיך אויף אזוי ווייט געווידמעט דער קרן היסוד ארבעט און זי האט מיט איר טעטיקייט אויסגעברייטערט איבער די גרעניצן פון עסטלאנד און נאך א רייזע האט איר מאן איר דערקלערט דאס אויב זי וועט אויף ווייטער זיך צופיל אפגעבן מיט כל טוערי וועט ער געצוואונגען זיין זיך מיט איר צו גט'ן. די פרוי האט דארויף קיין ווארט ניט געענטפערט און זי איז ווייטער אנגעגאנגען מיט איר טעטיקייט און ער, דער מאן, האט געהאלטן ווארט און ער האט איר גע'גט.

אבער ניט ביי אלע כלל טוערס פון עסטלאנד פארפירט עס ביז פאמיליען טראגעדיעס. אט למשל, איז רעוואל, מאדאם איצקאוויטש, א פרוי וועלכע ארבעט טאג און נאכט און איז אין אלע קאמיטעטן און קאמיסיעס וואס עס פארמאגט דער אידישער קולטור ראט, פירט א שטוב אויפן אלטן שטייגער מיט א שטענדיק קאכנדיקן סאמאוואר. א מין סאלאן וואו מען קומט זיך אריין באַראטן איבער אלע אידישע אנגעלעגנהייטן.

פאראן אויך א אידישער ארכיוו. וועלכער איז דער פריוואט באזיץ פון דר. גענש און דארפאט א מין "כ"א". אין פריוואט, דער דאזיקער דר. גענש האט אויך געגרינדעט מיט א יאר צוריק די ערשטע אידישע פעריאדישע צייטונג אין עסטלאנד וועלכע שטרעבט צו ווערן א גוטע טאג צייטונג. דערווייל עקזיסטירט די צייטונג אלס חודש אויסגאבע אונטער נאמען "אונזער ווארט".

דער "ריגער פרימארגן" איז אויך דארט שטארק פארשפרייט און אויך די אלגעמיין עסטאנישע פרעסע האט א פאזיטיווע באציאונג און גיט פלאץ פאר אידישע ענינים.

("איטא")

וואו מ'עסט אומזיסט ווינטרויבן און מ'טרינקט אומזיסט דעם וויין

(פון א רייזע) פון אינזש. אורי גליקלאך

פון צפון ביז דרום אין איטאליע דאס לאנד פון וויין. פון צפון ביז דרום הייזנען די טרויבן אין די זוניקע, שפעטע הערבסט וואכן. און די דאזיקע וואכן זיינען געווען פיל דורות די וואכן פון רוימישע וואקכאנאליעס.

היינט אבער זיינען זיי נישט בלויז דעם יום טוב פונם לאנד, דער יום-טוב פון קליינע און גרויסע וויין-דערפער. היינט זיינען זיי, ווי אלע אנדערע דעם פאשיזם, פארוואנדלט געווארן אין א ריזיקער אימפאזאנטער נאציאנאלער פייערונג. אין אלע שטעט פון איטאליע ווערט אין דער צייט געפייערט דער "באכוס פעסט". ווי א נאציאנאלער יום-טוב, לויט א פלאן און ארדענונג. דער חסרון פונם פאשיזם באשטייט אפשר גראד אין דעם וואס אין איטאליע איז דא צופיל ארדענונג . . . און אויף די ימים-טובים קומט דער "דוטשע" בכבודו ובעצמו. פון די הויכע פארשטייער פון דער מאכט פעלט קיינער נישט. אין אלע שטעט זיינען פאראן פאלקלאריסטישע פראצעסיעס מיט פרייזן פאר די שענסטע און אמפאלקסטימלאכסטן באצירטע וואגנס: שיינע דאמען גייען ארום און שטופן אייך מיט גוואלד די טרויבן אין מויל אריין; טויזנטער פארקויפס קיאסקען, אמת'ע רעקלאמע אויסשטעלונגען פון די בעסטע פרוכטן. דאס זיינען ריכטיקע, ריזיקע פאלקס ימים-טובים.

אין רוים אליין האבן אין דעם יום-טוב אנטייל גענומען איבער צוויי הונדערט טויזנט מענשן. מען באַטראכט די דאזיקע ימים-טובים אלס מלוכה'ש ארגאניזירטע פראפאגאנדע פאר א גרעסערן קאנסום פון ווינטרויבן. זיי זיינען די הילפס אקציעס פאר די נויטליידנדע וויין פויערים. די דאזיקע פויערים פארמאגן גאנצנישט אחוץ דעם ביסל איבערפלוס אין וויין און זייער איינציקע דאגה באשטייט אין דעם, ווי אזוי ווערט מען פון אים פטור פאר א אנגעמעסענעם פרייז. זיי פלעגן דעם וויין קולטיווירן, זאגט מען, אז ער זאל זיין וואס מער און — דאן איז קיינער נישטא, וואס זאל קויפן דעם געשמאקן איבערפלוס.

אין דער שיינער שטאט וועלעטרי, לעבן רוים, עקזיסטירט זייט צענדליקער יארן א מלוכה'שער אינסטיטוט פאר דער וויסנשאפטלאכער אויספארשונג פון די בעסטע וויין קעלערן. פון די בעסטע מעטאדן. עס זייגען נישט קיין וויין פלאנצן אויף דער גאנצער וועלט, פון קאליפארניע ביז צפון-אפריקע, וואס זאלן דארט נישט פארפלאנצט און אויסגעפרובט ווערן. אמת'ע קלויסטערס, קאטעדראלן פון וויין, צוזאמענגעוועבט פון העלבבארע וויין שטעקנס, דערהויבן זיך אין די דאזיקע וואונדערבארע וויין גערטנער. דאס זיינען טרויבן, ווי זיי ווערן באַשריבן אין תנ"ך: גרוים ווי פלוימען. גאטספארכטיקייט מוז מען באזיצן אין די דאזיקע לעבעדיקע קאטעדראלן פאר דער אייביק לעבעדיקער גאטהייט פון באכוס'ן. דער וויין-יום-טוב אין וועלעטרי איז דער גרעסטער וויין-יום-טוב פון איטאליע. ער האלט אוים דעם אנגעשטריינגסטן געוועט מיט די אלע שיינע און קליינע נעסטן, וואס רינגלען ארום רוים אויף די בערג פון קאסטעלי ראמאני. ער באזיגט לעצטענס אפילו מאריגא, דאס באוואוסטע מאריגא, וואס איז נישט ווייניקער באַרימט מיט זיין אויסגעצייכנטן וויין, ווי וועלעטרי, פראסקאטי און די אנדערע פיל באזונגענע וויין נעסטן. עס איז אפילו נישט גלאט אן אלגעמיינער נאציאנאלער יום-טוב. עס איז א דיינקווירדיקער טאג, וואס אין אים ווערט פארקערפערט די גאנצע איטאליענישע קונסט פון מאכן גרויסארטיקע פייערונגען.

די נסיעה קיין וועלעטרי פירט בארג ארויף דורך די טעראסן פארמיקע וויין גארטנס. וואלטן ניט געווען קיין רייפע טרויבן, וואלט מען געקאנט מיינען, אז א נייער פרילינג האט זיך אנגעהויבן. דאס דאזיקע תמיד נאך איבערראשנדע וואונדער: ווי אזוי ס'שפראצט ארוים ווידעראמאל דאס יונגע גרינס נאך דעם הערבסט רעגן, וואו אלצדינג בליט ווידער, די יונגע געמיזן דופטן, די ווינטער שפראנצן קומען אויף; און די געוויקסן, ברוינע און זומער, פארברענט דורך דער זון, ווערן ווידער אמאל דערוועקט צו זייער מעלאנכאלישער לעבעדיקייט.

עס איז דאס געשפענסט פון א פרילינג. זי באלויכטעט הערלאך דאס שטעטעלע, וועלכעס גלאנצט העל אויף די ווייניק משופע'דיקע בערגלאך.

בריטע גאסן, שיינע גרויסע פלעצער זיינען פאראן אין דער קליינער שטעטעלע וועלעטרי. פון די דעכער פון די הייזער זעט מען די סילועטן פון דער אייביקער שטאט און די פרעכטיקע, וואונדערבארע בערגקייטן. די דאזיקע לאנדשאפט פון פרילינג ווארימען הארבסט-טאג מאכט שיכור אפילו דאן, ווען מען פייערט ניט דעם וויין יום-טוב.

אבער אין וועלעטרי ווערט געפייערט אין דער פרי ביז אין דער נאכט. כיקסן שאסן באגריסן דעם גרויסן טאג, בלאזן ארקעסטערס שפילן אויף די גאסן. די קאטוילישע קירך ארדענט איין אינדערפרי א פייערלאכע פראצעסיע, זי געזעגנט זיך מיט דעם יונגען וויין. גראד אויף דעם פלאץ פאר דער קירכע שטייט א צוויי שטאקיק הויכער, ריזיקער קארב, אנגעפילט מיט א בארג פון ווינטרויבן. פון דעם דאזיקן פשוט לעגענדארן טרויבן בארג קאנען אלע עסן בחינם. אלע, די טויזנטער, וועלכע שטראמען אהער פון רוים און דערביאיקע דערפער. די פאראינען פון וויין פראדוצענטן און די שטאט לאדן איין. און די טויזנטער געפינען אויך דא לאטעריען, נעיענו, מכל המינים פאלקס פארגעניגנס און שליסלאך — די פריילאכע שיינע פאלקסטיק וואונדערבארע שיינע נעשמיקטע שטאט.

דאס איז עס נאך אזוי, ווי ביי יענע מיטלאלטערלאכע פייערונגען, וואס מיר קאנען זיי פון דער געשיכטע: פון די ברונעמס פליסט דער וויין, רויטער און ווייסער. דער שיינער און אלטער פאנטאן, די "פאנטאנע דעי מארי" איז ארומגערינגלט מיט פרויען, מענער און יוגנט. מיט א שטארקן דופט פליסט ארום דער ווייסער וויין. און פון אינדערפרי אן קאן יעדער מיט אים אנפילן זיין בעכער אזוי אפט, ווי ער וויל, ווי זיין הארץ גלוסט זיך. אויף אנדערע פלעצער פליסט פון די שמעקנדיקע פאנטאנען רויטער וויין, וועלכער גיט צו נאך מער חשק צום טרינקען . . .

אין דער גאסטפריינטלאכער שטעטעל קומען אז ניט בלויז טראמווייען און אוטאבאסן, איבערגעפולטע ממש ביז לעבנס געפאר, אויךהונדערטער און הונדערטער פריוואטע אוטאמאבילן רוישן אומאויפהערלאך.

די טויזנטער לאכט נישט דער אומזיסט נעגעבענער וויין (זיי האבן אים שפאט ביליק אלע טאג). זיי לאכט די אומגעוויינלאכע יום-טוב'דיקע שטימונג. אלץ ווייזט זיך דא, אלץ אמוזירט זיך. איבערגעפילט מיט א לעגנדארער שפע פון גרויסע טרויבן.

און די מיידלאך און פרויען, צי זיי זיינען שיין (ווי מייסטנס), אדער ווייניקער שיין, לאכן פון די באלקאנען און קוקן זיך צו, ווי די יוגנט קלעטערט אויף די פאסאדן, הנם דאס קלעטערן צו די באלקאנען דערמאנט גארנישט די ראמעאס . . . אלץ איז זעלטן קינדעריש. איבער אלץ שוועבט די לייכטע שיכור'קייט. אבער קייגער (דאס פאלט איין באזונדערס דעם פרעמדן), קיינער ביז אינם שפעטן אונטן אריין איז ניט געמיין באטרונקען, כאטש דער וויין פליסט פון די ברונעמס . . . זיי זיינען ליב מיט אן אנדערן און שפילעריש, ווי קינדער, זידלען זיך נישט, שטויסן זיך נישט דארט, וואו עס שטייען די פאליציסטן און וואו די קליינע פאשיסטלאך אין זייערע שווארצע העמדער קריכן אויף דעם לייטער צום ריזן קארב, דער המון שטייט ביי די ברור נעמט לאכנדיק און פלוידערנדיק און איינער נאך דעם אנדערן פילט אן זיין בעכער.

——(::)——

ווייבערשע ברכות

א מאמע צו א קינד וואס וויל עסן: "זאלסט נאר פארכאפט ווערן, גאטעניו, א בראנד דיר אין די גדערים, רבונו של עולם; אט א צארע פון א קינד..."

א צווייטע מאמע בענטשט איר זעקס יאריק קינד וואס וויל ניט אריינגיין אין שטוב, נאר שפילט זיך מיט חברים אין גאס:

"ווארט נאר אוים, זאל נאר דער טאטע אהיימקומען וועסטו אויסגיין ווי א ליכט, א כאלערע אויף דיר; אזא ממזור'ישער הונט, א רוח דיר אין הארצן, גוטער נאטעניו".

וואס טעטיקע כלל טוער זאגן וועגן דער 21 יאריקער טעטיקייט פון "דאס אידישע ווארט"

די דינסטן פון "דאס אידישע ווארט" און איר בייטראג צו דער אנטוויקלונג פונ'ם אידישן באוואוסטזיין פאר די לעצטע איין-און-צוואנציק יאר

טייערער פריינט, מר. ווילדער!

איך בין זייער צופרידן צו אויסדריקען מיין מיינונג וועגן אייער, בעסער געזאגט, אונזער צייטונג "דאס אידישע ווארט".

ווען איך גיב א בליק צוריק צוויי צענדליק יארן ווי ד. א. וו. האט ממש נעקעמפט העלדיש און דעם קאמף געוואונען, ניט בלויז פאר זיך, פאר אייגענע מאטעריעלע נוצן פון אירע ארויסגעבער, וואס איז נאך זייער ווייט דערפון, נאר פאר דער עקזיסטענץ פון דער צייטונג, וואס זאל זיך איינבירגערן אין יעדער אידישער היים פון דער קאלטער ווינניפעג ביז צום פאסיפישן ברעג, וואו דריי טויזנט אידישע פאמיליעס זיינען צעזייט און צעשפרייט אויף אונזערע ברייטע פריירים, אין די פארוואָרפנסטע ווינקלען פון בריטיש קאלומביא.

"דאס אידישע ווארט" איז דאס וואכעדיקע אויג וואס גיט אכטונג אז דער פאדים וואס האלט אונז צוזאמען ווי א נאציאנאלע איינהייט דורך אונזערע נאציאנאלע אינסטיטוציעס, זאל ניט איבערגעריסן ווערן. ד. א. וו. איז אויך וואכזאם אויף אלע אונזערע קאלעקטיווע אידישע אינסטיטוציעס דורך די עדיטאריעלס געווידמעט צו פארשטארקן און פארשענערן אונזער אידיש לעבן אין מערב קאנאדע. ווען איך בין געווען אין ניו יארק און האב דארט געצייגט אייער ראש השנה נומער און זיי געזאגט אז "דאס אידישע ווארט" ווערט א טעגלאכע צייטונג, האבן זיי נע באטראכט דאס ווי אן אוטאפיע. אבער "אין דבר שעומד בפני הרצון". מיט ד. א. וו. איז ממש וואונדער געשעען. פיליע אידישע צייטונגען, טעגלאכע, וועכנטלאכע, און פיליע פעריאדישע שריפטן, וואס האבן אפילו ניט דערלעבט דעם ערשטן יאר, מיט גרעסערע מאטעריעלע מיטלען, מיט באַדייטנד גרעסערן איינפלוס ווי ד. א. וו. זיינען אין פארגעסנהייט. אבער 'דאס אידישע ווארט' און זיינע ארויסגעבער און מיטארבעטער האבן מיט דער גרעסטער עקשנות געקעמפט מיט אלע שווערע צייטן און אלע שטערונגען וואס זיינען געווען לייער פאראן פיל אין ארויסגעבן א אידישע צייטונג. אבער א דאנק דער איבערגעבנהייט צו דעם אידישן ווארט און אידישער קולטור פון אירע ארויסגעבער און מיטארבעטער, איז דער נס געשעען. ווען איך

ב. צוקערמאן (סאסקאטון)

זיינען איבער אנדערע אידישע פראווינציעלע צייטונגען, פון קלענערע אידישע קבוצים, קאנט איר ערגעץ אזא שיינע שפראך אין א צייטונג, מיט אזא פארעם, ניט געפינען.

דעריבער ווינש איך די ארויסגעבער און שרייבער און אלע מיטארבעטער פון ד. א. וו. זיי זאלן מצליח זיין אין זייער "סירקולעישאן קאמפיין", און יעדע אידישע הויז אין מערב קאנאדע זאל געלייענט ווערן ד. א. וו. מיר מוזן שטארקן די הענט פון די ארויסגעבער ווי זיי האבן אונז געשטארקט און דערמוטיקט צו קאנסטרוקטיווער ארבעט. קיין אנדער באלוינונג קאנען מיר זיי ניט געבן ווי צו לייענען אונזער צייטונג "דאס אידישע ווארט". פאר די גרויסע לייסטונגען פון דער צייטונג צו דעם מערב קאנאדער אידישן ישוב האבן זיי דאס זיכער פארדינט. דורכרייזנדיק כמעט אלע אידישע קאלאניעס האב איך ערשט דאן געקאנט אפשאצן די גרויסע פארדינסטן פון "דאס אידישע ווארט" פאר דעם אידישן פארמער.

ווינשנדיק אייך דערפאלג אין אייער קאמפיין, פארבלייב איך,

מיט דרך ארץ,

ב. צוקערמאן

חשוב'ע הערן פון "דאס אידישע ווארט".

אין נאמען פון דעם מוטער פאראיין פון די ווינניפעגער תלמוד תורות קום איך אייך באגריסן צו דעם 21טן געבורטסטאג פון אייער צייטונג, און אייך ווינשן פיל יארן פון גליק און געזונט און פון פרוכטבארער ארבעט פאר אונזער אידישער באפעלקערונג.

ביי דער געלעגנהייט ווילן מיר אויסדריקן אונזער טיפסטע אנערקענונג און גרויסע דאנקבארקייט צו אונזער אידישער צייטונג "דאס אידישע ווארט", פאר דער מיטהילף צו די פילע אידישע ארגאניזאציעס בכלל און צו די ת"ת בפרט. איך קאן זיך גאר ניט פארשטעלן ווי אזוי מיר וואלטן אויסגעזען אן דער צייטונג. א דאנק דער צייטונג רייזן מיר זיך צונויף מיט אלע אונזערע ברידער און שוועסטער פון שטאט און פון דער גאנצער וועסט.

ביי מיר קוקט די צייטונג אוים ווי א גוטע מוטער וואס שפייזט מיט אירע גוטע מאכלים איר פאמיליע, אזוי שפייזט איר אונז מיט אייער גייסטיקער ארבעט צו אלע אידישע אינסטיטוציעס. איר האט פון צייט צו צייט דאס פאסנדע ווארט צו זאגן פאר אלעמען און נאר א דאנק אייך האט ביי אונז דאס אידישע געזעלשאפטלאכע לעבן א רייפן און געזונטן אויסזען.

אייערע איצטיקע ראדיא פראגראמען פארשאפן א באזונדער פארגעניגן. עס ברייננגט אריין פרייד אין טויזנטער אידישע היימען, און צו הערן ווי אונזער אידישע שפראך שטראמט דורך די לופט כוואליעס פון מערב קאנאדע, איז דאס טייערסטע וואס מיר קאנען זיך ווינשן.

מיר שיקן אייך דארום אונזער הארציקסטן וואונש און ווינשן אייך דערפאלג אין אייער נייעם קאמפיין. איך בין זיכער אז יעדער איד פון ווינניפעג און מערב קאנאדע וועט ווערן א לעזער פונם גרויסן אידישן ארגאן, "דאס אידישע ווארט" און מיר האפן אז אייער טעטיקייט וועט נאך מער פארשטארקט ווערן און מיר זאלן זוכה זיין צו גראטולירן אייך צו אייער 50טן יובל.

מיט גרוים אכטונג,
מוטער פאראיין פון
ווינניפעגער תלמוד תורות,
מרס. אפטער, פארזיצערן